

אור שמח

הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לב - תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

זכי בהשור, דקנס הוא (בבא קמא טו, א. רמב"ם ב, ז), ואם הקדישו ניזק אינו קדוש קודם העמדה בדין, ואם מכרו המזיק מכור לרדיא (ב"ק ל"ג ע"ב), אך צריך להבין בהשביח ממילא, אמאי נוטל השבח לפי ערך המעות שיש לו בשור, הא אין לו בשור כלל קודם העמדה בדין.

לכך³ נראה לי, דלאחר העיון בלשון רבינו חזינא דמפרש דלא כפירוש רבוותא, דבאמת לא הוה השבח שלו, רק למשל, שור שוה

שכתב "אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה שהזיק", כלומר לא מקבל הניזק חלק בשור, אלא שווי שהיה בשעה שהזיק. אבל אם הושבח ממילא, יש לניזק בשבח זה בשעת העמדה בדין, לפי חלקו בשור בשעה שהזיק, וזה כונת הרמב"ם, שכתב, "ואם מחמת עצמו השביח, משתלם חצי נזק ממנו, כלו כשעת העמדה בדין", כלומר, משתלם חלקו בשור, שהוא שווי חצי נזק שהיה לו בשור, לפי שווי של חלק זה עכשיו בשעת העמדה בדין.

והנה בקצות סימן ת"ז (ס"ק א), ובתורות הכרי (שצט, א), כתבו בשיטת הרמב"ם, דסובר שלפני העמדה בדין לא זכה הניזק בשור אפילו לרבי עקיבא דסובר יוחלט השור (לג, א), כיון שחצי נזק של תם קנס הוא (בבא קמא טו, א. רמב"ם ב, ז), וכיון שיכול להודות ולהפטר, אינו נעשה שותף עד להעמדה בדין, ומטעם זה שאין לניזק חלק בשור עד העמדה בדין אמרו בגמ' (בבא קמא לג, ב), שאם הקדישו ניזק מעיקר הדין לא מוקדש, ואם מכרו מזיק, מכור לחרישה אפילו לרבי עקיבא שיוחלט השור. והקשו קצות החושן ותורת הכרי על הרמב"ם, לפי זה, מדוע יש לניזק חלק בשבח שור המזיק שהושבח ממילא, והא אין לו חלק בשור כלל קודם העמדה בדין.

³ לפיכך מבאר רבינו את דברי הרמב"ם בדרך אחרת לגמרי מהראשונים, דלעולם אין לניזק חלק בשור המזיק לפני העמדה בדין, אפילו בשבח שהושבח ממילא, והרמב"ם אינו בא לדון כלל בשבח של שור המזיק, מה חלקו של הניזק בו, דלפני העמדה בדין אין לו חלק בו, אבל דברי הרמב"ם בענין אחר לגמרי. דהנה, שור תם אינו משתלם אלא מגופו, ואם גופו של שור, שוה פחות מחצי הנזק, מפסיד הניזק. ויש לדון, מה הדין בשור שהזיק, ובשעת הנזק אינו שוה כשווי חצי הנזק, ולאחר מכן בשעת העמדה בדין הושבח, ושוה כחצי הנזק או יותר, יש לדון, האם נוטל הניזק מהשבח שהושבח, כגון שור שוה עשרים שנגח שור, והנזק חמשים זוז, שחייב לשלם חצי נזק, דהיינו עשרים וחמש זוז, והשור שוה בשעת הנזק רק

הלכה יב

[יב] השביח המזיק כו', ואם מחמת עצמו השביח משלם חצי נזק ממנו כולו כשעת העמדה בדין:

¹ להבין² שיטת רבינו אעתיק פה מש"כ בחידושי לגמרא (ב"ק ל"ד ע"א) זה יותר משלשים שנה, וז"ל. בשיטת רבינו יעוין בקצות סימן ת"ז (ס"ק א), ולאחיו הרב בספר תרומת הכרי (שצט, א), ורק בזה נדחקו לשיטת רבינו, דקודם העמדה בדין לא

¹ הנקודות שיתבארו: א. לרבי עקיבא – דהלכה כוותיה - דיוחלט השור, האם הניזק נעשה שותף בשור המזיק לפני העמדה בדין, או רק לאחר העמדה בדין. ונפקא מינא, אם שבח שור המזיק משעת הנזק עד העמדה בדין, האם יש לניזק רווח בשבח, או הפסד בכחש. ומבאר שזו מחלוקת רמב"ם כנגד רש"י ותוס'. ב. אם בשעת הנזק לא היה שווי השור חצי נזק, והושבח עד העמדה בדין, האם משלם כשעת העמדה בדין או מפסיד. ג. לשיטת רבי ישמעאל דיושם השור, מה הדין אם נאבד שור המזיק לאחר הנזק, האם משלם, ושורש הספק, האם לרבי ישמעאל שור המזיק הוא כאפותקי מפורש, או כסתם אפותקי. ויבאר על פי זה שני דרכים בביאור הסוגיא בדף לד, ובדף לו. ועולים מזה כמה וכמה הלכות לדינא.

² ז"ל הרמב"ם (נזקי ממון ז, יב) "השביח המזיק בשעת העמדה בדין, אם מחמת שפטמו שבח, אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה שהזיק, ואם מחמת עצמו השביח, משתלם חצי נזק ממנו כלו, כשעת העמדה בדין". עכ"ל. על פי המבואר בראשונים בסוגיא, (לג, א), פשט דברי הרמב"ם הוא, כיון דעל פי הלכה שור תם שהזיק נעשה הניזק שותף לבעל השור דהלכה כרבי עקיבא דאמר יוחלט השור (לג, א), לפיכך יש לדון, אם השביח השור לאחר נגיחה ועד שעת העמדה בדין, האם וכמה נוטל הניזק בשבח זה, דכיון שהזיק נעשה שותף בשור המזיק לפי חלקו בשור, כגון שור שוה מאתים שנגח שור שוה מנה, והרגו, חייב המזיק חמשים זוז לניזק, ונעשה הניזק שותף ברבע שור המזיק, ואם לאחר זמן בשעת העמדה בדין שוה השור שלוש מאות מנה, יש לדון האם הניזק נוטל רבע משור המזיק, דהיינו שבעים וחמש, זהו נידון הרמב"ם.

ועל זה כתב הרמב"ם, שיש הבדל איך הושבח השור, דאם הושבח על ידי המזיק, אין לניזק שייכות לשבח, כיון שהושבח על ידי המזיק. וזה כונתו

אור שמח

הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לב - תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נגד אימורין, לולי הסברא (שם י"ג ע"ב) אילו (בשר) [אימורין] לא אזיקו], ובהושבח ממילא, ממ"נ, אי החיוב קודם העמדה בדין, שלו הוא דאשבת, ואם החיוב לאחר העמדה בדין הרי יש כאן ממה לשלם, והבן.

וזה⁴ לשון רבינו, השביח המזיק בשעת העמדה בדין, אם מחמת שפטמו שבח אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה

אבל בהושבח ממילא, נוטל הניזק מהשבח גם כן תשלום חצי נזק, ולא אמרינן אין זה הגוף שהזיק, והוא גוף אחר, ממנא נפשך. דאם חלות החיוב בשעת הנזק, דהיינו שאמרינן שכיון שנגמר הדין, חל החיוב למפרע משעה שהזיק, אם כן זכה למפרע בחלקו היחסי בשור, וחלקו הושבח, לכן נוטל מהשבח, ואם היה השור שוה עשרים, שכל כולו היה שלו, שהנזק היה חמישים והושבח השור, כל השבח שלו. ואם אמרינן שחלות החיוב הוא בשעת העמדה בדין, בשעה זו כבר הושבח, ונוטל מהשור ושבח מחצית נזק, דהיינו עשרים וחמשה.

⁴ ועל פי זה יתבאר לך לשון הרמב"ם, שמה שכתב ששבח על ידי שפטמו "אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שוה בשעה שהזיק", הכונה שאם אין השור שוה בשעת הנזק חצי נזק, ועכשיו השביח על ידי שפטמו, אינו משלם לו כל נזק אלא כמה שהיה שוה בשעת הנזק, דהיינו עשרים וזו, אבל, "אם מחמת עצמו השביח, משתלם חצי נזק ממנו כלו כשעת העמדה בדין". וכונתו, שמשלם כל הנזק שחייב לשלם, דהיינו עשרים וחמש מתוך שלושים ששוה עכשיו, כיון שהושבח ממילא.

וכן הוא ממש בפירוש רבינו חננאל המובא בשיטה מקובצת (לד, א) וז"ל "שבח המזיק נותן כשעת הנזק. וסלקא, דפטמיה המזיק לתוריה. פירוש, שור שוה חמישים שנגח שור שוה שלש מאות, וחבל בו במאתיים, דינו ליטול השור בנזק שאינו משתלם אלא מגופו, וישלם חמישים, ויפסיד מאה וחמישים. עמד המזיק ופטם את שורו, והשביחו ושוה מאה וזו, אין לו לניזק לומר אטול השור כמו שהוא, כי הוא עתה בשיעור חצי הנזק, דיכול למימר ליה מזיק, אנא מפטימנא ואת שקלית. ודוקא בשפטמו המזיק, אבל שבח דממילא, לא, אלא שקיל נזקא משבחא שיעור נזקה" עכ"ל.

ועל פי שיטה זו לא קשה מה שהקשו התוס' (לד, א ד"ה הכא), על הא דאמר הש"ס דבשבח מזיק נותן רק כשעת הנזק, והקשה הש"ס, הא לרבי עקיבא דשותפי נינהו יזכה גם בשבח, ותיצרו דפיטמו המזיק ולכן אין לניזק בשבח. והקשו התוס', מה בכך שפטמו, מכל מקום היורד לשדה חבריו והשביחה נוטל בעל השדה בשבח, והוא הדין הכא. אבל לפי שיטת הרמב"ם לא קשה

עשרים שנגח שור שוה מנה, וחבלו בחמשים וזו, דחייב לשלם חצי נזק, היינו כ"ה זה, ואין לו רק עשרים לשלם מגופו, דאם הושבח ממילא, ועמד המזיק על שלשים וזו, נוטל חמשה ועשרים זה כחיוב התשלומין, ולא אמרינן דאין זה מגופו, דשור אחר הוא, כיון שהראשון הושבח. אבל פטמו, אמרינן דגופא אחרינא הוא, ואין זה מגופו [וכמו שור פסולי המוקדשין דאינו משלם מבשרו

עשרים, ובשעת העמדה בדין הושבח ממילא, ושוה שור המזיק עשרים וחמש וזו. יש לדון, האם נוטל את כל השור ששוה עשרים וחמש וזו, כיון שעכשיו יש ממה ליטול תשלום הנזק, או דלמא כיון שבשעת הנזק היה שוה רק עשרים, אינו נוטל אלא עשרים, אבל החמש שהושבח הוא דבר חדש שאינו שייך לנזק.

[ולא ידעתי, מדוע כתב רבינו שווי שור הניזק, העיקר הוא שווי הנזק. וביותר אני תמה, מדוע כתב שהושבח לשלושים, והא גם אם הושבח רק לעשרים וחמש יש לדון אם נוטל חמש, וצ"ע. ונראה דזה לא קשה מידי, דבא לדקדק, שבשבח ממילא נוטל באופן זה רק עשרים וחמש ולא כל השלושים, אף על פי שהיה נזק עולה יותר מעשרים, וכאילו זכה בכל השור] זה הוא הנקודה שעליה דן הרמב"ם.

ופוסק הרמב"ם שיש הבדל בין אם הושבח על ידי המזיק, או הושבח ממילא. דאם הושבח על ידי המזיק אינו נוטל אלא עשרים, כיון ששבח זה הוא כגוף אחר, ואין זה "גופו" שהזיק, ושור תם משלם רק מגופו ולא מגוף אחר, ואף על פי שבמציאות גופו הוא, מכל מקום לא זה הגוף שהזיק.

ואל תתמה על סברא זו - איך יתכן שנחלק את הגוף לשנים, ונאמר שגוף זה לא הזיק - דיש להביא ראיה לסברא זו, מהא דאמרו בגמרא (יג, ב) שלמים שהזיקו [לא ידעתי למה כתב רבינו פסולי המוקדשין] נזק של שני דינרים, דצריך לשלם דינר, ובשר השור של שלמים והאימורים יחד, שוים שני דינרים, אבל הבשר לחוד שוה דינר וחצי, והאימורים חצי דינר. דלכאורה היה לניזק ליטול דינר מבשר השלמים, שהוא גופו של מזיק, אבל אמרו בש"ס דכיון שהאימורים גם הזיקו, הם כשותפים שהזיקו, שכל אחד חייב חצי נזק, לכן משלם מהבשר רק חצי שוי הבשר, דהיינו שלוש רבעי דינר ולא דינר שלם, ומהאימורים אינו נוטל כי הוא לגבוה, ועוד שהקדש שהזיק פטור, הנה מבואר שיש לאמורים ולבשר דין כשני גופים, שלכל אחד דין לעצמו.

[ולא הבנתי מה שכתב "לולי הסברא (שם י"ג ע"ב) אילו (בשר) [אימורין] לא אזיקו". וה' יאיר עיני].

אור שמח

הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לב - תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ענין שם, ומפורש כמוש"כ בס"ד בשיטת רבינו, וחדאי נפשאי. ולשיטה זו מסולק דברי התוספות וקושייתם (שם ל"ד ע"א) בד"ה הב"ע כגון שפטמו:

והנה⁵ הירושלמי (ב"ק פ"ג ה"ט) מיייתי הברייתא באופן אחר, שור שוה ר' שנגח כו', ועמד על ארבע מאות זוז שאילו לא נגח

שהזיק [פירוש ולא כל דמי נזק], ואם מחמת עצמו השביח משתלם ממנו חצי נזק כולו בשעת העמדה בדין, [פירוש דוקא החצי נזק, ואינו נוטל בשבחא כלום]. ומצאתי כן בשיטה בשם ר"ח ז"ל, עמד המזיק ופיטם שורו, והשביחו ושוה מאה זוז, אין לו לניזק לומר אטול השור כמו שהוא כו', ודוקא בשפטמו המזיק, אבל שבח דממילא לא, אלא שקיל נזקא משבחיה שעור נזקא,

הש"ס, דבאמת איירי בכיחש הניזק מעצמו, והטעם שהמזיק משלם כחש זה, דאמרינן דקרן שור המזיק קבורה בשור הניזק, כלומר אם כיחש מעצמו אין זה סתם גרמא, אלא המשך הנזק ממש, שנזק הקרן של המזיק קבורה בו, וכבר נתבאר לעיל באריכות דין זה בהלכה ח.

הנה מבואר דהבבלי מפרש את כל הברייתא על שור הניזק, רישא בשבח, וסיפא בכחש. אבל בירושלמי (שם) מפרש את הברייתא בדרך אחרת. וז"ל "אמר רבי לא [פירוש: רבי אילא], כיני מתניתין, השביח המזיק, אם עד שלא עמד בדין השביח אין לו אלא כשעת נזקו, הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בב"ד" ע"כ. פירוש, ביאור הברייתא דאיירי בשבח המזיק, שאם שבח עד העמדה בדין משלם כשעת הנזק, ואם הכחיש המזיק עד העמדה בדין משלם כשעת העמדה בדין.

וצריך ביאור מה נתכון בזה, ומבאר רבינו, דרבי אילא, קשיא ליה מה שהקשו בבבלי, שאם סיפא איירי בפחת מחמת מלאכה, וכי יעלה על הדעת שהניזק יכחיש בהמתו, והמזיק ישלם. ולא ניחא ליה לפרש דאיירי שהכחיש מעצמו דקרנא דתורן קבירא ביה, וכפירוש הבבלי, דהירושלמי סובר שפחת נבילה דמזיק הוא, כמו שאמרו בירושלמי (א, א), אם כן פשיטא דכחש ממילא משלם המזיק, שהרי אפילו פחת נבילה כשהיא מתה משלם המזיק, כל שכן פחת כשהיא חיה, אם כן מאי קא משמע לן בברייתא דהכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בדין.

לפיכך מפרש רבי אילא, דסיפא דברייתא "הכחיש אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין בלבד" איירי בהכחיש המזיק, וחסר בברייתא דין שבח המזיק, וכך פירוש הסיפא "שבח המזיק ממילא אין לו אלא כשעת נזקו. כיחש המזיק אין לו אלא כשעת העמדה בדין". ולפי המבואר לעיל ביאור שיטת הרמב"ם, כך ביאור הירושלמי, דאם שבח המזיק משעת הנזק עד העמדה בדין, לא תימא דהניזק נעשה שותף לשור המזיק ויש לו חלק בשבח שור המזיק, ואם שבח המזיק יקבל הניזק חלק בשבח, אלא אמרינן שאין לניזק אלא מה שהתחייב לו בשעת הנזק, והטעם הוא כמבואר לעיל, שכיון שחצי נזק קנסא, אין לניזק זכיה בשור לפני העמדה בדין. ואם הכחיש שור המזיק,

מיד, דאין כונת הש"ס שיזכה בשבח לפני העמדה בדין, אלא הכונה כמבואר לעיל, האם גובה דמי חצי נזקו ממה ששבח, וכשפיטמו הוא כגוף אחר, ואין זה ענין כלל למשביח שדה חברו, כיון שאינה שלו, ולא קשה מיד.

⁵ והנה ז"ל הירושלמי (בבא קמא ג, ט) "שור שוה מאתים, שנגח שור שוה מאתים, השביח והרי הוא יפה ארבע מאות, שאילו לא נגחו היה יפה שמונה מאות זוז. אם עד שלא עמד בדין השביח, אין לו אלא כשעת נזקו כו'" עכ"ל רישא דברייתא. וברייתא זו איתא נמי בבבלי (לד, א), ופירש רש"י ב' פירושים מאי קא משמע לן ברישא, וז"ל "שאלמלא כו' – כלומר, הואיל ואיכא למימר אלמלא לא הזיקו היה עומד על שמונה מאות זוז, נותן לו כ"ה זוזים כשעת הנזק, ולא מצי א"ל מאי אפסדתין, הא שבח טפי, משום דאמר ליה ניזק, אי לא אזיקתן הוי שבח וקאי על תמני מאה. ל"א שאלמלא לא הזיקו כו' ועכשיו תובע ניזק מאתים, חציין של ד' מאות חצי נזק שהפסידו, אינו נותן לו אלא כ"ה כשעת הנזק, וראשון עיקר" עכ"ל.

הנה לפירוש א', החידוש הוא שמשלם דמי נזקו, ואינו פטור. ולפירוש ב' קא משמע לן שאינו משלם **אלא** דמי נזקו, ולא יותר. והרמב"ם הביא הלכה זו בהלכה יא, וכתב "אינו נותן לו **אלא** כשעת הנזק", מוכח שסובר כפירוש ב' ברש"י.

ובסיפא דההיא ברייתא, איתא בירושלמי (שם), "הכחיש, אין לו אלא כשעת עמדתו בבית דין בלבד". וגרסינן בבבלי (שם) על ההיא סיפא: "כחש כשעת העמדה בדין. כחש מחמת מאי, אילימא דכחש מחמת מלאכה, לימא ליה, את מכחשת ואנא יהיבנא, אמר רב אשי דכחש מחמת מכה, דא"ל קרנא דתורן קבירא ביה" ע"כ. פירוש, אם מחמת המכה, כיחש השור בשעת הנזק בחמישים שקלים, ולאחר מכן המשיך להכחיש עד שעת העמדה, עד מאה שקלים, משלם לו המזיק נזק כשיעור הכחש של העמדה בדין, מאה שקלים. ומקשה הבבלי, איך כיחש השור, דאם מחמת מלאכה, מדוע ישלם המזיק הכחש של מלאכת הניזק, יאמר לו המזיק אתה הכחשת את בהמת ואני ישלם, ואם מעצמו הכחיש מדוע חייב המזיק לשלם על כחש זה. ומתרץ

אור שמח

הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לב - תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ודע⁶ דבכחש המזיק ממילא לשיטת רש"י ותוספות הפירוש, דמה שהוכחשה ברשות שניהן שהמה שותפין, ואם נגח שור שוה מאתים לשור שוה מאתים וחבל בו מאה, דמשלם חמשים רביע השור, ואם כחש ועמד על מנה אין לו רק כ"ה, דהכחש לשניהן.

וניחזי⁷ לר' ישמעאל (שם לג, א) דזוזי דמסיק ביה, אף דאם נאבד סבר דאין לו ממה להשתלם (לו, א תוד"ה רבי עקיבא), הכא יש לו ממה להשתלם, בודאי לר' משלם חמשים, [ואינו דומה להך

היה יפה שמונה מאות זוז, אם עד שלא עמד בדין השביח, אין לו אלא כשעת נזקו [וכזה כתב רבינו (הלכה יא), אינו נותן לו אלא כשעת הנזק, וכפירוש ב' מרש"י (שם ל"ד ע"א ד"ה שאלמלא) ודו"ק]. הכחיש, אין לו אלא כשעת העמדתו בדין, וקס"ד דכחיש מחמת מלאכה, וקשיא, לימא את מכחשת ואנא משלמנא, ובכחיש ממילא פשיטא דמשלם לשיטת ירושלמי דפחת נבלה דמזיק, וכמו דאמר בפ"ק (ה"א) ישלם פחתא דילה, יעו"ש, לכן קאמר דכצ"ל, דעל המזיק קאי, עיין שם:

שור המזיק עד שעת העמדה בדין, ועמד על מנה, דהיינו חציו, הפסיד הניזק חצי, ואין לו אלא עשרים וחמש, דהכחש לשניהן. אבל לרבי ישמעאל משלם חמשים.

⁷ והנה, תנן (לה, ב) דאם היו שני שורים רודפין אחר שור והזיקוהו, ואין ידוע איזה שור הזיק, אם היו שניהם של אחד שניהם חייבים. ומדקדק הש"ס להלן (לו, א), מדוע קתני "שניהם חייבים" ולא קתני "חייב". שמע מינא, דדוקא אם שניהם נמצאים כאן חייב, אבל אם נאבד האחד פטור, ומפרש הש"ס דרבי עקיבא היא, דשותפין נינהו, ולפיכך אם האחד נאבד יכול לדחותו ולומר לו, הבא ראייה שהשור השני הזה הזיקך. וז"ל הגמ' (לו, א) "לעולם בתמין, ורבי עקיבא היא דאמר שותפין נינהו, וטעמא דאיתנהו לתרוייהו, דלא מצי מדחי ליה, אבל ליתנהו לתרוייהו, מצי אמר ליה זיל אייתי ראייה דהאי תורא אזקך ואשלם לך".

ורש"י ותוס' נושאים ונותנים מדוע מפרש הש"ס דוקא אליבא דרבי עקיבא, רש"י (ד"ה ורבי עקיבא) מפרש, דלרבי ישמעאל שרק זוזי מסיק ביה, אם אבד האחד לא איבד זכותו, והקשו התוס' (ד"ה ורבי עקיבא) על רש"י, הרי מבואר בדף לג, ב דאם המזיק שחט את שור המזיק מה שעשה עשוי ופטור לשלם, וזה אליבא דרבי ישמעאל, כיון שחט משלם מגופו, ואף על פי שלדברי ישמעאל יושם השור (לג, א), היינו כל זמן שהשור קיים יכול לשלם לו מכספו תחת השור, אבל אם נאבד השור פטור מלשלם, אם כן מדוע אם נאבד האחד יהיה חייב, לפיכך מפרשים התוס', דבודאי גם לרבי ישמעאל פטור אם נאבד, מקל וחומר שנשחט, והא דאמרו בש"ס דקאי לרבי עקיבא, כי לרבי ישמעאל בודאי פטור ואין חידוש בזה, אבל לרבי עקיבא, הוה אמינא דכיון שסובר רבי עקיבא דשותפין נינהו, יהיה לניזק דין מוחזק בשור, וצריך המזיק ראייה להוציאו מידו, ויהיה חייב אפילו נאבד האחד, קא משמע לן דפטור.

והשתא אפילו לפי התוס' שסוברים שבנאבד לפי רבי ישמעאל פטור, מכל

לא תימא דיפסיד הניזק מה שהופחת כדין שותף שנפחת עסק השותפות הפסיד לפי חלקו, אלא אמרינן שחלות החיוב חל בשעת העמדה בדין, ואין לו תשלום חצי נזקו אלא לפי שווי השור בשעת העמדה בדין, ולא הפסיד כלום מכחש שור המזיק. וזה ממש כביאור רבינו ברמב"ם לעיל, ודבריו יש להם מקור נפלא מהירושלמי.

⁶ והנה הברייתא הנראה לעיל מחולקת לשני חלקים, רישא איירי בשבח וכחש הניזק, וסיפא בשבח וכחש המזיק. ברישא תניא דשבח הניזק כשעת הנזק, כחש הניזק כשעת העמדה בדין. שבח מזיק נותן לו כשעת הנזק, כחש כשעת העמדה בדין. ומקשה הש"ס (לד, א) על סיפא דשבח וכחש **מזיק**, וז"ל "אמר מר, שבח מזיק נותן כשעת הנזק, מני ר' ישמעאל היא דאמר בעל חוב הוא, וזוזי הוא דמסיק ליה. אימא סיפא, כחש כשעת העמדה בדין, אתאן לר"ע דאמר שותפי נינהו". ופירש רש"י, דלרבי עקיבא שיוחלט השור, שותפין הן, וזוכה הניזק בשבח משעת הנזק, וכן מפסיד בכחש משעת הנזק. ולרבי ישמעאל אין לניזק שותפות בשור המזיק, לא בשבח ולא בכחש. ולפי רש"י סיפא דברייתא לא איירי כהרמב"ם הנ"ל, אלא בחלק הניזק בשור המזיק, לכך מקשה, דעל כורחך אם אינו נוטל בשבח המזיק, רבי ישמעאל היא, והא דתניא שמפסיד בכחש המזיק רבי עקיבא היא, ומתרץ, דשבח המזיק איירי שפטמו המזיק, לכן אינו נוטל בשבח אבל מפסיד בכחש המזיק כי לרבי עקיבא, דשותפין הם, כך מפרש רש"י ותוס' (ד"ה כשפטמו).

לפי זה, אם כיחש המזיק ממילא משעת הנזק עד שעת העמדה – שלא על ידי מלאכה של המזיק – באנו למחלוקת הרמב"ם רש"י ותוס', דלרמב"ם אינו נעשה שותף אפילו לרבי עקיבא עד העמדה בדין, ואינו מפסיד כלל, ולרש"י ותוס' מפסיד הניזק.

ולפי שיטת רש"י ותוס', אם נגח שור ששוה מאתים את שור שוה מאתים וחבל בו מאה, שמשלם חמשים, נעשה הניזק שותף ברביע השור, ואם כחש

אור שמח

הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לב - תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הוא כו', כלומר שלא נאמר מגופו אלא להפקיע את דינו ממה שח"נ שוה יותר מגופו, ולמדנו מדבריהן ששעבוד השור אינו אלא כאפותיקי סתם עיין שם.

ומה⁹ שהקשו תוספות (שם ל"ו ע"א ד"ה ורבי עקיבא) משחטו מה שעשה עשוי לק"מ, דלרבי עקיבא קאי לשיטת רבינו, וזה טעם רבינו שלא הביא כלל הך דכיוחש מזיק בחיבורו, דזה פשיטא, ועדיפא מיניה כתב רבינו, דאם אבד אינו גובה ופטור הבעלים, לקמן בפרק ט' הלכה ח', ודוק בכ"ז¹⁰:

לשלם, לכן אף בנאבד משלם, וזה כונת הש"ס, מה שאין כן לשיטת רש"י ותוס', הוא לרבי ישמעאל הוא כאפותיקי מפורש שאם נאבד פטור.

וכשיטת הרמב"ם אליבא דרבי ישמעאל מצאנו במאירי (לו, א), ומבאר דלפי שיטת זו, מה שאמרו שתם גובה מגופו, היינו שאם חצי נזק שוה יותר מגופו פטור לשלם, אבל גוף חוב המזיק הוא על הבעלים בלבד, והשור כאפותיקי סתם, מה שאין כן לרש"י ותוס' הוא אפותיקי מפורש.

⁹ ולפי שיטת הרמב"ם, לפי רבי ישמעאל, אם המזיק שחט את שור המזיק, לא נפטר מידי חובו, ומה שהקשו התוס' על רש"י [שסובר שלרבי ישמעאל אם נאבד חייב לשלם], מהא דתניא לעיל (לג, ב) דאם שחט נפטר מחובו, סובר הרמב"ם [וכך יפרש רש"י] דהיינו אליבא דרבי עקיבא, דגובה מגופו ממש, ואם נשחט הגוף פטור, אבל לרבי ישמעאל חייב.

ולפי זה יתיישב קושיא גדולה, דהנה בברייתא (לד, א) תניא דיני שבח וכחש של נזק ומזיק, והרמב"ם כאן בהלכה יא הביא דין שבח וכחש הנזק, ובהלכה יב הביא שבח המזיק, והשמיט דין כחש המזיק, והוא פלא. אבל לאור המבואר אתי שפיר, דהנה נתבאר דלרבי עקיבא אם נאבד שור המזיק פטור, וכן פסק הרמב"ם בפרק ט הלכה ח' וז"ל "במה דברים אמורים בששני השוורים עומדין, אבל אם מת אחד מהן, או אבד, והיה אחד מהן תם, אף על פי שהן של איש אחד פטור, שהרי אומר לו הבא ראיה שזה העומד הוא שהזיק ואשלם לך" עכ"ל, וכיון שנאבד פטור לגמרי אפילו שהוא קיים אבל אינו בידו, קל וחומר בהוכחש שור המזיק ואינו שוה כחצי הנזק, שאין מה לגבות ממנו, לפיכך השמיט הרמב"ם הלכה זו של הוכחש המזיק, ומבואר הכל בסיעתא דשמיא.

¹⁰ דינים העולים:

א. לשיטת הרמב"ם, אף על פי דקיימא לן כרבי עקיבא דיוחלט השור, מכל מקום, לפני העמדה בדין לא זוכה

דשור פסוהמ"ק בשר ואימורין (יג, א) וכן כתבו תוספות לעיל (ל"ג ע"א) ד"ה הקדישו נזק.

אולם⁸ לשיטת רבינו בכיוחש המזיק משתלם חמשים, דעד שלא עמד בדין לא הוחלט דינו, וע"כ דכיוחש דקאמר הוא באינו שוה כמו שהזיק, שהחייב היה מאה, והמזיק אינו שוה רק חמשים, וכן הוא בפירוש ר"ח בשיטה יעו"ש, ולפ"ז ע"כ סבר לר' ישמעאל דאף אם נאבד השור חייב, דזוזי דמסיק ביה גברא וצריך לשלם, והשור כאפותיקי סתם. וכמו שכתב המאירי הובא בשיטה בסוף פרקא, דגדולי הרבנים פרשו, שלדעת ר"ש בע"ח

מקום בניהול דין שהכחיש המזיק, ושוה מאה, משלם המזיק חמשים, כיון שיש ממה לגבות, דדוקא בנאבד, שאין ממה לגבות, דאולי הנאבד הוא השור שהזיק, אז פטור, אבל כשיש ממה לגבות, אפילו שהוכחש, משלם כל הנזק, דלרבי ישמעאל הנזק אינו שותף למזיק, ואינו דומה לשור פסולי המוקדשין שנגח דאמרינן (יג, א) דאינו גובה בשר כנגד אימורים, דשם האימורים הזיקו, והכא כל השור הזיק, וגובה ממה שיש בו לרבי ישמעאל, וכן כתבו התוס' (לג, א) ד"ה הקדישו נזק, דאם הוכחש שור המזיק, פליגי רבי עקיבא ורבי ישמעאל אם הפסיד הנזק בכחש שור המזיק.

⁸ וכל זה לשיטת רש"י ותוס', דלרבי עקיבא הפסיד הנזק אם הוכחש שור המזיק, אבל לרמב"ם דסובר שאם הוכחש שור המזיק לא הפסיד הנזק, על כורחך ביאור הסוגיא בבלי הוא בדרך אחרת, דאין די בשוי שור המזיק לשלם את חצי הנזק, והוכחש שור המזיק עד העמדה בדין, ואין לניזק ממה לגבות, ועל זה תניא כחש כשעת העמדה בדין, שאם החייב הוא מאה, והמזיק אינו שוה אלא חמשים, וכן הוא בפירוש רבינו חננאל, ומובא לעיל. ולפי שיטת הרמב"ם מוכח שלפי רבי ישמעאל אפילו נאבד שור המזיק חייב לשלם, דהנה בברייתא דהוכחש המזיק אמרו בש"ס (לד, א) "כחש כשעת העמדה בדין אתאן לר"ע דאמר שותפי ניהו", ובשלמא לרש"י ותוס' כונת הש"ס דלרבי עקיבא מפסיד הנזק בכחש המזיק כי הוא שותף, ולרבי ישמעאל אינו מפסיד, והינו כשיש לגבות, אבל בנאבד, אין הכי נמי דפטור המזיק, אבל לרמב"ם, כונת הש"ס דאם המזיק אינו שוה כשווי הנזק, מפסיד הנזק, ועל זה אמרו דדוקא לרבי עקיבא, מוכח דלרבי ישמעאל אפילו אין בשווי שור המזיק כדי נזקו חייב לשלם.

והטעם בזה צריך לומר, דלרבי ישמעאל מיד שהוא מזיק חל חיוב תשלום על המזיק עצמו - אם יש שווי בשור המזיק כדי חצי נזקו - ושור המזיק הוא כאפותיקי שאינו מפורש, אלא אפותיקי סתם, דאם נאבד האפותיקי חייב

אור שמח

הלכות נזקי ממון פרק ז הלכה יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' לב - תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ד. כחש המזיק משעת הנזק עד שעת העמדה בדין, לא מפסיד הניזק מידי, דאינו נעשה שותף עד העמדה בדין, זה שיטת הרמב"ם.
ה. אבל רש"י ותוס' סוברים, שנעשה שותף משעת הנזק, לפי רבי עקיבא, דהלכתא כוותיה. ולפי זה, אם שבח שור המזיק ממילא - שלא על ידי המזיק - נוטל הניזק בשבח כדין שותף.
ו. ולשיטת רש"י ותוס', אם כחש שור המזיק ממילא - שלא על ידי מלאכה - משעת הנזק עד שעת העמדה, בדין, הפסיד הניזק לפי חלקו בשור.

הניזק בשור, כיון דחצי נזק קנס הוא, וכיון שהמזיק יכול להודות ולהפטר אינו זוכה בשור המזיק.
ב. אם לא היה השור שוה בשעת הנזק כדי תשלום חצי נזק שחייב המזיק, ושבח השור, ובשעת העמדה בדין שוה דמי חצי נזק, או יותר, אם שבח מחמת שפטמו המזיק אין לניזק ליטול אלא שוויו של שור שהיה בשעת הנזק, דהפיטום הוא כגוף אחר, ולא זה הזיקו.
ג. ואם שבח ממילא, נוטל הניזק כדי תשלום חצי נזק מהשבח שהושבח ממילא, אבל לא יותר מדמי חצי נזק, כמו שנתבאר.